

PLAN VAN AANPAK NERTSENHOUDERIJ IN DE PRAKTIJK

Ing. W. Michels
DLV-team Pluimveehouderij

In mei 1994 is door prof. P.R. Wiepkema een rapport uitgebracht met als titel: "Advies omtrent het houden van nertsen". In dit rapport geeft hij aan dat het houden van nertsen aanvaardbaar is, mits er een aantal verbeteringen in het houden van de nertsen worden aangebracht. Deze verbeteringen moeten er toe leiden dat het welzijn van de nertsen verbetert. In februari 1995 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen, waardoor ook hier nog eens uitgesproken is dat nertsen alleen gehouden mogen worden mits een aantal verbeteringen in het houden van de nertsen worden doorgevoerd. Deze verbeteringen mogen niet zomaar een aantal veranderingen zijn, maar moeten duidelijk volgens het advies van prof. Wiepkema ingevoerd worden. Het Ministerie van LNV heeft aan de NFE gevraagd om het voortouw te nemen bij het maken van een Plan van Aanpak. In dit Plan van Aanpak dient geregeld te worden welke maatregelen worden ingevoerd en op welke termijn. In het uiteindelijke Plan van Aanpak van juni 1995 zijn maatregelen opgenomen die inspelen op de adviezen van prof. Wiepkema:

1. Alle dieren steeds een **nestbox**
2. Niet meer rantsoeneren (afslanken)
3. Waar mogelijk groepshuisvesting; meer dan één conventionele kooi
4. Kooimaten : 85 x 30 x 45 (cm)
5. Platform (kooiverrij king)
6. Selectie op gedrag: nieuwsgierig, rustig
7. Selectie op rustig gedrag alleen indien dieren inwendig rustig (hartslagmetingen)
8. Laat spenen: 11 weken; teef met jongen in grotere kooi

Momenteel heeft de Minister zijn goedkeuring gegeven aan het Plan van Aanpak. De tweede kamer heeft formeel nog geen goedkeuring gegeven. In het Plan van Aanpak zijn een aantal maatregelen opgenomen met daarbij een gestelde termijn waarbinnen deze uitgevoerd dienen te worden. Deze maatregelen zullen nu achtereenvolgens besproken worden met daarbij hun betekenis voor de praktische nertsenhouder en zijn bedrijf.

1. Alle dieren een nestbox

De maatregelen om aan advies 1 te kunnen voldoen kunnen erg kort zijn. Alle dieren beschikken immers al over een **nestbox**. Dit heeft dus ook geen invloed op de huidige praktische manier van nertsen houden.

2. Niet meer rantsoeneren

Omdat de dieren alleen in de winterperiode gerantsoeneerd worden ten behoeve van het afslanken wordt in het Plan van Aanpak gesteld dat een andere voerstrategie in deze periode er toe moet leiden dat de dieren in deze periode niet vervetten maar ook niet vermageren. De dieren dienen daarom dagelijks gevoerd te worden en mogen maximaal enkele uren zonder voer zitten. In de praktijk betekent dit dat de dieren veel minder afgeslankt zullen worden dan in het verleden het geval was.

Proeven op het Spelderholt hebben al uitgewezen dat dit niet nadelig hoeft te zijn voor het uiteindelijke fokresultaat. Bovendien zou het mogelijk zijn om de voersamenstelling te wijzigen. Er zou een voer gemaakt kunnen worden met een iets lagere energie-inhoud, waardoor te hoeveelheid te verstrekken voer groter wordt. Hierdoor zullen de dieren korter zonder voer zitten.

Door niet of nauwelijks af te slanken zullen de dieren zwaarder blijven. Waarschijnlijk zullen er ook een aantal (te)vet blijven. Dit zou uiteindelijk bij de dieren tot problemen kunnen leiden, bijvoorbeeld tijdens het werpen of zogen. Het zou daarom praktisch gezien goed zijn als er bijvoorbeeld per kleurslag ook een adviesgewicht gesteld zou worden (onderzoek?).

3. Waar mogelijk groepshuisvesting; meer dan één conventionele kooi

Jonge dieren in groepen huisvesten en volwassen teven samen met hun jongen tot het moment van spenen (11 weken). Indien ze het accepteren, volwassen dieren ook de rest van het jaar in groepen.

Afhankelijk van het aantal dieren dat samen gehuisvest wordt, dienen ze over een bepaalde kooiopervlakte te beschikken. Dit kan bereikt worden door meerdere kooien aaneen te schakelen.

Gezien de huidige bedrijfsopzet van veel bedrijven mag dit gefaseerd ingevoerd worden. Over drie jaar 25 procent van de dieren, over 5 jaar 50 procent en over 10 jaar 100 procent van de dieren. Dit geldt wel per bedrijf.

Al langere tijd is bekend dat het in groepen huisvesten van jonge dieren geen problemen oplevert. De ervaringen hiermee beperken zich echter veelal tot groepen van twee, drie of soms vier dieren in een traditionele kooi. Het huisvesten van hele nesten over meerdere kooien is nog vrijwel onbekend. Hoe moet je deze groepen voeren en blijven de dieren die het laagst in rangorde zijn niet te veel achter op de rest? Is het voerverbruik hoger omdat de dieren meer kunnen bewegen? Voer je de dieren op één kooi of op meerdere? Vooral het voeren zal aanpassing van de verzorger vragen, maar bijvoorbeeld het merken van de kooien die meer of minder dan het gemiddelde aan voer moeten krijgen kan een oplossing zijn. Ook langer doorgaan met twee keer per dag voeren is mogelijk.

Ook het laten zitten van enkele jongen bij een moeder gaat prima. Als de groepen echter zo samengesteld zijn dat de jongen tot de pelstijd bij de moeder kunnen blijven zitten, is de moeder dan nog terug te vinden? Hiervoor kan een “technische” oplossing gevonden worden door de fokteven op een of andere manier te merken. Denk hierbij in de toekomst bijvoorbeeld aan het implanteren van een chip. Een andere vraag die naar voren komt bij het huisvesten van grotere groepen nertsen, is hoe individuele diergegevens voor de fokkerij verzameld kunnen worden. Door het splitsen van het bedrijf in een fok- en vermeerderingsgroep geldt dit voor ca. een derde deel van de dieren. Mogelijk kunnen deze in kleinere groepen gehouden worden of in grotere groepen tot het moment van gegevens verzamelen. Bijvoorbeeld eerst in groepen van vier en vanaf begin oktober in groepjes van twee (**reu/teef**). Een andere optie is om niet meer met individuele diergegevens te werken maar met groepsgewijs verzamelde gegevens.

Volwassen dieren accepteren het niet altijd om met anderen hun kooi te delen. Toch zijn er nertsenfokkers die al ervaring opgedaan hebben met groepshuisvesting van **guste**

teven. Deze dieren kunnen bij pups van andere teven geplaatst worden. De minste problemen zijn hierbij te verwachten als eerst de pups in een kooi geplaatst worden, waarna enkele dagen later de guste teef erbij geplaatst wordt. Ook het bij elkaar plaatsen van meerdere guste teven kan een oplossing zijn. Hierbij kan in het begin meer vechten optreden. Door de vechters snel uit de groep te verwijderen worden grotere problemen voorkomen en kunnen de overige guste teven bij elkaar blijven. De benodigde kooioppervlakte en het aaneenschakelen van de kooien wordt in de volgende punten besproken.

4. Kooimaten :85 x 30 x 45 (cm) / kooioppervlak

Volgens het advies van prof. Wiepkema mogen de kooien niet substantieel afwijken van de norm 85 cm lang, 30 cm breed en 45 cm hoog. Gezien de variatie in kooien wordt in het Plan van Aanpak een minimum oppervlaktenorm voorgesteld, afhankelijk van het aantal dieren dat samen gehuisvest wordt. Bij de oppervlakte worden bewegings- en nestruimte opgeteld.

Over 3 jaar dienen 25 procent van de dieren volgens deze oppervlaktenorm gehuisvest te worden. Over 5 jaar 50 procent van de dieren en over 10 jaar 100 procent van de dieren. Bestaande kooien dienen minimaal 40 cm hoog te zijn en bij nieuwbouw of renovatie dient een hoogte van 45 cm aangehouden te worden. Over 10 jaar dienen alle kooien 45 cm hoog te zijn. Ook deze termijnen gelden voor ieder bedrijf.

De betekenis van vooral de oppervlakte norm zal in de praktijk per bedrijf zeer verschillend zijn. Er zijn bedrijven die al een groot gedeelte van de dieren volgens bovenstaande norm kunnen huisvesten. Deze kunnen in de komende jaren dat gedeelte aanpassen dat nu nog niet voldoet. Er zijn echter ook bedrijven die met hun huidige kooien veel te weinig oppervlakte hebben. Toch dienen ook deze bedrijven binnen de gestelde termijnen hun dieren volgens de norm te huisvesten. Naast een financiële investering betekent dit voor een aantal bedrijven ook dat zij huisvestingsruimte bij moeten creëren om met hetzelfde aantal dieren te kunnen blijven werken. Hierbij zullen zij echter wel rekening moeten houden met de randvoorwaarden van hun bedrijf zoals de stankafstand en afstand tot een verzuringsgevoelig gebied. Toch zijn ook hier oplossingen denkbaar zoals het vervangen van sheds door gesloten stallen of het plaatsen van 4-rijige open stallen of het dichter bij elkaar plaatsen van sheds met dagontmesting. Bovendien produceren Groen Label systemen minder stank, waardoor er mogelijk meer dieren op dezelfde afstand gehouden mogen worden of hetzelfde aantal dieren dichter bij de buurman. Het moeten gaan werken volgens de nieuwe normen betekent dus niet automatisch dat u van de gemeente vergunning krijgt om uw bedrijf te vergroten.

Dan is er nog de belangrijke vraag wanneer is een kooi nog groot genoeg en wanneer dien ik ze te vervangen door een grotere kooi. In ieder geval moeten de kooien waarin u in de winterperiode de fokdieren individueel gaat huisvesten voldoen aan een minimum oppervlaktenorm van 2550 cm². Het streven moet er dus op gericht zijn om deze kooien 30 x 85 cm te laten zijn. Er zijn momenteel echter veel kooien van 25 x 85 of 22,5 x 85 cm. Inclusief de nestruimte voldoen deze kooien ook aan deze oppervlakte norm. Het is dus niet nodig deze kooien te gaan vervangen. Het is zelfs niet nodig om de smallere kooien te vervangen als u maar zorgt dat de dieren volgens de oppervlaktenorm gehuisvest worden. Per bedrijf zal bekeken moeten worden of het gezien de beschikbare en de

benodigde oppervlakte zinvol is om de smalle kooien te vervangen. Door het later spenen in combinatie met groepshuisvesting/oppervlaktenorm dienen de **fokteven** in de werptijd namelijk over meer dan één conventionele kooi te beschikken en tevens dient aan de oppervlakte norm voldaan te worden. Dit betekent dat minimaal 2/3e deel van het bedrijf dan bezet is. Praktisch gezien betekent dit waarschijnlijk dat het hele bedrijf van dezelfde kooien voorzien zal worden, die ieder geschikt zijn om een individueel dier in te huisvesten (uiterlijk 10 jr.).

5. Platform (kooiverrijking)

Kooiverrijking dient gestimuleerd te worden, waarbij gedacht dient te worden aan een observatieplatform of een plastic of gazen cilinder in de kooi. Bekend is al dat nertsen van een platform weinig gebruik maken, maar dat cilinders actief gebruikt worden. Uit ervaring van fokkers is al gebleken dat cilinders makkelijk toe te passen zijn, tegen relatief weinig kosten. De voorkeur lijkt uit te gaan naar een kunststof cilinder (stuk PVC-pijp) omdat dit makkelijk te maken is en ook makkelijk te reinigen. Over het effect hiervan op de uiteindelijke pelzen is nog weinig bekend, maar uit het feit dat een aantal bedrijven al langere tijd gebruik maken van cilinders mag opgemaakt worden dat er weinig nadelige effecten verwacht mogen worden. De kooiverrijking moet binnen drie jaar overal toegepast worden. Dit zal praktisch gezien geen problemen opleveren. Opgemerkt kan nog worden dat sommige fokkers ervaring hebben met kooiverrijking door middel van andere materialen zoals bijvoorbeeld pingpong balletjes. De ervaring leert echter dat een cilinder langer in het speel gedrag wordt betrokken dan de meeste andere kooiverrijkingen.

6 en 7. Selectie op gedrag: rustig en nieuwsgierig (hartslagmetingen)

Bij de selectie van nieuwe fokdieren dient voortaan rekening gehouden te worden met de gedragsaspecten nieuwsgierigheid en rustigheid. Hiervoor heeft het onderzoek al eerder mogelijkheden aangereikt om dit op bedrijfsniveau toe te passen. In de praktijk betekent dit meestal dat een fokker in de periode dat zijn fokdieren individueel gehuisvest zijn, regelmatig bekijkt en de actiefste dieren aantekent. Deze dieren worden dan uitgesloten voor de verdere fokkerij. Dit gebeurt door deze teven uit de **fokgroep** te verwijderen of aan te tekenen dat van deze dieren geen jongen mogen worden aangehouden. Andersom kunnen ook de rustige en nieuwsgierige dieren een aantekening krijgen waardoor ze in de fokkerij juist voorrang krijgen. Deze selectiecriteria kunnen in de bestaande **managementsystemen** ingebracht worden zodat ze een vast onderdeel van de fokkerij gaan vormen. In de vorm van voorlichting/cursussen kan dit extra onder de aandacht gebracht worden

Het doen van hartslagmetingen en orgaanonderzoek om te bepalen of uiterlijk rustige dieren ook inwendig rustig zijn, wordt door het onderzoek uitgevoerd. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen weer gebruikt worden om de selectie te verbeteren.

8. Laat spenen: 11 weken; teef met jongen in grotere kooi.

Pups moeten op een leeftijd van 11 weken gespeend worden. In de periode dat ze **nog bij** de moeder zitten dienen ze over een grotere kooi te beschikken dan de traditionele kooi, waarbij de oppervlakenorm het uitgangspunt is. Hierbij gaat de voorkeur uit naar het koppelen van twee of meer kooien, boven het geven van één grote kooi. Ook voor deze maatregel geldt een invoeringstermijn: over 3 jaar 25 procent, over 5 jaar 50 procent en over 10 jaar 100 procent van het bedrijf. Praktisch gezien betekent deze maatregel dat de fokteven al voor het werpen over minimaal twee kooien dienen te beschikken (afhankelijk van de oppervlakte). Omdat de teven niet vlak voor het werpen verplaatst kunnen worden, moeten ze dus vanaf half april of al van voor de paartijd zo gehuisvest worden. Dit betekent dat een groot gedeelte van het jaar minimaal 2/3^e van het bedrijf in gebruik is.

Op basis van de oppervlakte norm mogen in twee kooien van 30 x 85 cm + nestkast maximaal 7 dieren gehuisvest worden (opp. : 6600 cm²). Dat is dus een fokteef met zes jongen. Gemiddeld zal dit wel aardig uitkomen, maar er zijn natuurlijk teven met grotere en met kleinere nesten. In de vermeerderingsgroep kan dit probleem ondervangen worden door de nesten gelijk te maken.

In de fokgroep levert dit problemen op omdat éénmaal overgelegde pups van dezelfde kleurslag niet terug te vinden zijn. Dit is op te lossen door geen individuele fokkerij, maar groepsfokkerij toe te passen. Een andere mogelijkheid is om in de fokgroep de opengevallen kooien van reuen en guste **teven/nestverlaters** te gebruiken om grotere nesten een kooi extra te geven. Dit vraagt wel extra aandacht en arbeid van de fokker. Een bijkomend voordeel is dat groepen van 7 dieren over twee kooien niet meer gespeend hoeven te worden. Er hoeven hiervoor dus ook geen of minder pupkaartjes geschreven te worden omdat de afstamming van de dieren bekend is. De arbeidsbehoefte voor het spenen neemt dus af.

Bij het enten van de pups kunnen de pups uit het ene nachthok gehaald worden, geënt worden en teruggeplaatst in het andere nachthok. Als de teef in de ren gesloten wordt heb je daar dus niets meer mee te maken.

Een nadeel van deze werkwijze is dat al je fokteven over het gehele bedrijf verspreid komen te zitten. Na het pelzen komt er dus niet een gedeelte van je bedrijf geheel leeg, zodat je dit eerst kunt reinigen en ontsmetten, voordat je de nieuwe fokdieren op AD gaat testen en op hun nieuwe plaats zet. Je zou dan eerst dieren moeten gaan verplaatsen, maar er zijn dan geen zuivere kooien op het bedrijf. Dit kan gedeeltelijk opgevangen worden door alle derde/vierde jaars teven uit de vermeerderingsgroep naast elkaar te plaatsen. Deze worden met hun jongen afgepeld.

Een aantal van deze maatregelen zullen menig fokker er toe dwingen zijn bedrijfsvoering en soms ook bedrijfsopzet te veranderen. De voerstrategie zal gewijzigd worden, maar ook de arbeid zal anders over het jaar verdeeld gaan worden. Het meest logisch lijkt een bedrijfsopzet waarbij het dierenbestand is opgesplitst in een fok- en een vermeerderingsgroep. Een aantal maatregelen kunnen in de vermeerderingsgroep eenvoudiger doorgevoerd worden. De tijd die dit oplevert zal extra bij de fokgroep gebruikt moeten worden. Daarnaast lijkt een ruimere bedrijfsopzet het werken te vergemakkelijken. Nu hebben veel bedrijven ca. 2,5 conventionele kooi per fokteef. Een verruiming van de totale

kooioppervlakte (naar bijv. 3 conventionele kooien per fokteef) zal het werk zeker vergemakkelijken (o. a. schoonmaken/ontsmetten) .

Het koppelen van bestaande kooien komt in enkele maatregelen naar voren. Een veel gehoorde vraag tot nu toe is de plaats waar het gat dient te zitten. Voorin, achterin, bovenin of onderin?

Er lijkt een voorkeur te zijn voor bovenin, halfweg of vooraan in de tussenwand. Het is dan bedienbaar vanaf de voerpad. Bovendien kan in het begin van de zoogtijd de teef nog een tijdje in de andere kooi gaan “rusten” zonder dat haar pups steeds komen zogen. Hierdoor zouden de teven de langere zoogperiode beter volhouden. Een nadeel van het gat bovenin zou zijn dat het leidt tot een hoger voerverbruik (meer beweging).

Alle maatregelen kunnen niet zonder meer direct over het hele bedrijf ingevoerd worden. Daarom zijn er ook overgangstennijnen in het Plan van Aanpak opgenomen. Gebruik de eerste jaren daarom goed om uit te zoeken welke werkwijze op uw bedrijf de beste is. Het implanteren van het Plan van Aanpak zal voor het ene bedrijf vlotter verlopen dan voor het andere. Maak daarom gebruik van mensen die u kunnen helpen bij het invoeren van het Plan van Aanpak op uw bedrijf. Onderzoek, voorlichting, onderwijs en belangenbehartiging kunnen u hierbij van dienst zijn.

Naast de tot nu toe genoemde maatregelen geeft het Plan van Aanpak aan dat het steeds mogelijk moet zijn nieuwe aanpassingen te doen, mits ze overeenkomen met de adviezen van prof. Wiepkema. Heeft u dus ideeën die een bijdrage kunnen leveren aan het welzijn van de dieren maar ook aan het implanteren van het Plan van Aanpak op nertsbedrijven, maak deze dan kenbaar. Alleen zo kunnen we met z'n allen tot een nieuwe manier van werken komen die zowel voor de dieren als voor de fokkers aanvaardbaar is. Hiertoe is door de NFE in samenwerking met PP, GD, DLV en een aantal nertsenfokkers een Projectgroep Plan van Aanpak opgericht. Het doel van deze groep is om te bekijken hoe de maatregelen in de praktijk ingevoerd kunnen worden en het bepalen van de knelpunten die hierbij ontstaan. Tevens kan dan gezocht worden naar oplossingen. Dit wil met zeggen dat de overige fokkers kunnen afwachten wat er gebeurt. Alleen door allemaal mee te zoeken naar een goede praktische werkwijze kan deze ook werkelijk gevonden worden